

Bechsteins vleermuis voor onderzoek gevangen in een mistnet. Foto Karl van Ginderdeuren

Internationaal Jaar van de Vleermuizen

Vleermuizen in Nederland goed beschermd?

In een artikel eerder dit jaar ben ik in het kader van het Jaar van de Vleermuizen de uitdaging aangegaan om meer systematisch te overdenken hoe de vleermuizen ervoor staan.

Daarbij lag de focus op de trends in aantallen, voorkomen en verspreiding en de (her)ontdekking van soorten. Met betrekking tot de vraag “Hoe gaat het met de vleermuizen in Nederland?” belicht ik nu de volgende vragen: Hoe zit het met de wettelijke bescherming en uitvoering daarvan? Bestaat er kennis en draagvlak bij de bevolking en bij de verantwoordelijke professionals?

Herman Limpens

Op papier genieten de vleermuizen een uitstekende bescherming door diverse conventies en (Europese) richtlijnen, in Nederland onder andere uitmondend in een strikte bescherming door de Flora- en faunawet. Zorgplicht geldt voor iedereen. Vleermuizen mogen niet verstoord of gedood worden. Hun vaste rust en verblijfplaatsen mogen niet verstoord of vernietigd worden. Iedereen moet doen of

laten wat redelijkerwijs verwacht mag worden om eventuele negatieve effecten van zijn handelen te voorkomen, te verzachten of ongedaan te maken. Ingrepen, zoals de aanleg van wegen, sloop en renovatie of restauratie van gebouwen, of het ‘saneren’ van een laan, die negatieve gevolgen kunnen hebben voor vleermuizen, mogen alleen met een ontheffing worden uitgevoerd. Of er moet zodanig gewerkt

worden dat een positieve afwijzing van de aanvraag van de ontheffing mogelijk is. Het gaat daarbij natuurlijk niet om het papier van de ontheffing of de positieve afwijzing, maar om de maatregelen die dan genomen worden om de negatieve effecten te voorkomen, te mitigeren (verzachten) of uiteindelijk te compenseren. Dat alles begint bij een tijdig gestart en gedegen vleermuisonderzoek en een vakkundig

mitigatie- en compensatieplan. En om dat mogelijk te maken moeten we ook nog veel basisonderzoek kunnen doen naar welke impact allerlei zaken nu precies hebben. Het gaat dan in feite om onderzoek naar de eisen die vleermuizen aan landschap, jachtgebied, routes en verblijfplaatsen stellen vanuit het oogpunt van dosis/effect, verlies, mitigatie en compensatie.

Werkt de wet? Het is zeker zo dat er nog te vaak ingrepen plaatsvinden zonder (afdoend) vleermuisonderzoek, en/of met onvoldoende vakkundige maatregelen, en/of maatregelen die wel in een adviesrapport of in de ontheffing zijn voorgeschreven maar die uiteindelijk niet worden uitgevoerd. De wet werkt lang niet altijd. Dat is zonder meer als negatief te beoordelen en het is goed dat we met het Jaar van de Vleermuizen de plicht en uitdaging om deze processen goed te doorlopen onder de aandacht kunnen brengen. Maar het is gelukkig niet alleen negatief. Al sinds 9 jaar organiseert de Zoogdiervereniging een cursus over hoe om te gaan met vleermuizen in relatie tot ingrepen. Van recentere datum is de cursus over het herkennen van vleermuiswaarden, die mensen leert hoe een quick scan uit te voeren. Die cursussen worden door velen bezocht. Veel medewerkers van adviesbureaus die voor kwaliteit kiezen en veel mensen van gemeentes, provincies, Dienst Landelijk Gebied en Rijkswaterstaat bijvoorbeeld, hebben die cursus met veel enthousiasme gevolgd. Wat je daar ontmoet is hart voor de vleermuizen en de wil om te proberen het beste voor zowel

Van links naar rechts:

Cursus voor professionals.
Foto Herman Limpens

Bechsteins vleermuis wordt
gezenderd.
Foto Pieter Jan D'Hondt

Instructies over het zelf
maken van vleermuiskasten.
Foto Paul van Hoof

de initiatiefnemer als de vleermuizen te realiseren. De wil om te investeren in de eigen vakkennis, de wil, in feite, om de Flora- en Faunawet serieus te nemen. We roepen iedereen op dat ook te blijven doen nu het financieel minder goed gaat. Dat 'serieus nemen' heeft in de afgelopen 3 à 4 jaren, gestimuleerd door de cursus, op initiatief van het Netwerk Groene Bureaus en in samenwerking met de Zoogdierverseniging, ook geleid tot de ontwikkeling van een vleermuisprotocol. Daarin is vastgelegd hoe er geïnventariseerd moet worden om gegevens te verzamelen waar je ook wat mee kan. Jaarlijks wordt dat protocol geëvalueerd en aangepast voor het volgende jaar. Op dezelfde positieve lijn zitten het samenstellen van een website over vleermuizen in de stad en het organiseren van een jaarlijkse dag over vleermuizen voor stadsecologen. Deze initiatieven streven ernaar niet alleen op ingrepen te reageren vanuit de Flora- en Faunawet, maar om in stedelijke omgeving ook proactief maatregelen te nemen. Positief zijn initiatieven

om mitigerende en compenserende maatregelen te monitoren om ervan te leren, onderzoek naar (kunstmatige) hop-overs en naar vleermuisvriendelijke verlichting. Iets minder vriendelijk, maar zeer nuttig, is de bereidheid van Dienst Regelingen om daadwerkelijk te handhaven bij projecten waar de verantwoordelijken (on)bewust te gemakkelijk met de vleermuisbelangen omspringen. Waarschijnlijk ben ik niet volledig. Maar ik zie een enorme toename in aandacht voor vleermuizen en de uitdaging en kans met het Jaar van de Vleermuizen die aandacht uit te breiden en vast te houden.

Beschermde gebieden Een ander wettelijk spoor is het aanwijzen van Natura 2000-gebieden (mede voor vleermuizen). Dat is een proces van grofweg de afgelopen 10 jaar. Als resultaat zijn er vooral groeves in Limburg, bunkers en kelders in duinen en op de Veluwe, zolders in Midden-Limburg en daarnaast wetlands die toch al als vogelrichtlijngebied gelden, (mede) aangewezen voor vleer-

Laatvlieger. Foto René Janssen

muizen. Wat mij tegenvalt, is dat er niet vanuit een coherent netwerk voor specifieke soorten is gewerkt. Eerder is er sprake van het trachten te voorkomen van 'te verwachten problemen' bij ontwikkelingen ten behoeve van mensen. Dus in een ruimte waar mensen plannen hebben, daar komt vooral geen Natura 2000-gebied. Dat is jammer, want de op de Europese Habitatrichtlijn gebaseerde Natuurbeschermingswet houdt ontwikkelingen niet tegen, maar vraagt ze zo te sturen dat het coherente netwerk overeind blijft. Met lef had je, naar mijn mening, bijvoorbeeld in Zuid-Holland tussen alle snelwegen en steden in, best een gebied voor de meervleermuis kunnen aanwijzen en daarmee de ontwikkeling positief kunnen sturen.

Andere lacunes zijn het voor de meervleermuis nauwelijks aanwijzen van routes en verblijfplaatsen, het voor de ingekorven vleermuis weer niet aanwijzen van jachtgebied en routes, het buiten beschouwing laten van de Bechsteins vleermuis en Mopsvleermuis en het niet uitvoeren van gericht onderzoek naar het voorkomen van soorten als Vale vleermuis, Bechsteins vleermuis en Mopsvleermuis. Doelen met betrekking tot instandhouding en monitoring zijn nog in de ontwikkelingsfase. Ik ben blij met wat er bereikt is, maar t.a.v. de Natura 2000 gebieden moet ik helaas constateren dat er voor de vleermuizen veel kansen zijn blijven liggen. De laatste jaren heeft bijvoorbeeld het vangen tijdens de zwermfase duidelijk gemaakt dat er veel meer Bechsteins vleermuizen opduiken bij sommige groeven dan de wintergegevens laten vermoeden (zie elders in dit nummer). Wellicht kunnen we aandacht voor het Jaar van de vleermuizen benutten om de Bechsteins vleermuis en het fenomeen zwermen bij de Natura 2000-gebieden in Limburg op de inventarislijst te krijgen.

Kennis en draagvlak bevolking

De kennis over vleermuizen bij het algemene publiek is heel wisselend. Er is tegenwoordig veel te vinden op internet en sommige mensen gebruiken dat. Ik sta er soms versteld van hoe ongelooflijk weinig mensen over vleermuizen weten (leggen ze eieren?), maar bijna net zo vaak van wat mensen wel al gelezen en opgezocht hebben. Met het Jaar van de Vleermuizen kunnen we met z'n allen zorgen dat de gemiddelde kennis van de Nederlander een duidelijke stijging gaat laten zien.

Draagvlak is een complex fenomeen dat natuurlijk ook veel met kennis te maken heeft. Als coördinator van het Vleermuis Atlasproject tussen 1986 en 1997 heb ik duidelijk waargenomen hoe de inhoud van de vele telefoontjes die ik kreeg veranderde in de loop van die jaren. 'Hoe krijg ik die enge dieren uit mijn huis?', veranderde in: 'Ik ga de daklijst verven, hoe kan ik dat doen zonder de vleermuizen te verstoren?' De door het Atlasproject gegenereerde aandacht in de media moet dit hebben veroorzaakt. En aandacht van de media hebben we ook in het Jaar van de Vleermuizen volop gezocht. Daarover zijn positieve berichten te vermelden. Voor een interview op de radio werd aan de luisteraars gevraagd belevingen met vleermuizen te melden. Er kwamen veel telefoontjes en e-mails binnen, en ze waren zonder uitzondering positief. Dat waren natuurlijk mensen met een positieve beleving van vleermuizen. Wij moeten er voor zorgen dat veel meer mensen vleermuizen positief beleven. In het Jaar van de Vleermuizen en ook daarna.

Voor dit campagnejaar is werken aan draagvlak dan ook de belangrijkste doelstelling. Wij willen graag dat, als mensen gaan renoveren of na-isoleren, eventuele bedreigde vleermuizen veilig blijven. We willen dat, als er nieuwbouwprojecten zijn, de nieuwe bewoners dan aandacht vragen voor 'ecologie' in hun wijk en om verblijf-

plaatsen voor vleermuizen. We willen dat het algemene publiek begrijpt waarom ecologisch onderzoek vooraf en ecologische begeleiding tijdens de uitvoering van projecten een goede zaak is, zodat ze zelf ook willen dat daar aandacht aan wordt besteed. Uiteindelijk gun ik iedereen dat-ie, als hij 's avonds in de tuin zit of in het park de hond uitlaat, vleermuisilhouetjes voorbij ziet schieten en daar vrolijk van wordt.

Professionals Naast public awareness is ook de zogenoemde professional awareness van groot belang. Als projectontwikkelaar, projectleider bij een gemeente of Rijkswaterstaat, architect, beheersplanmaker bij een terreinbeheerder en noem maar op, moet je je in feite houden aan de zorgplicht en moet je rekening houden met de vleermuizen. Maar dat gebeurt alleen wanneer die mensen er kennis van én hart voor hebben. In de projecten waarbij ik betrokken ben merk ik dat het sterk afhangt van de persoon met wie je te maken hebt. Ik zie dat veel van die professionals enthousiast en professioneel op zoek gaan naar ecologische adviezen en kansen. Maar ik maak ook mee dat er pas veel te laat in het proces van ontwikkelen en plannen aan vleermuizen wordt gedacht, of zelfs dat de verantwoordelijkheid bewust genegeerd of minimaal gehouden wordt en dat adviezen en de Flora- en Faunawet niet serieus genomen worden. Soms is dat een leerproces voor personen of organisaties, anderen lijken gewoon niet te willen. En door gebrekkige handhaving komen ze er mee weg. Kortom, er is op dat vlak een wereld te winnen en daar hebben we in het Jaar van de Vleermuizen (weer) hard aan gewerkt.

Herman Limpens is senior projectleider en vleermuisonderzoeker bij de Zoogdierverseniging